

YAY AYRAÇ İŞARETİNİN YENİ KULLANIM YERİ

Ünal KALAYCI*

ÖZET

Edebiyatımızda ilk defa İbrahim Şinasi tarafından kullanılan noktalama işaretlerinin görevlerinde zamanla değişiklikler olmuştur. Son yıllarda yay ayraç işaretinin yeni bir kullanımı ortaya çıkmıştır. Yazının ilk bölümünde yay ayraçın Türk Dil Kurumu tarafından yayınlanan “Yazım Kılavuzu”ndaki kullanım yerlerine yer verilmiştir. Yazının ikinci bölümünde yay ayraçın yeni kullanım yerine ait çok farklı metin türlerinden örneklere yer verilmiştir. Son bölümde yeni ortaya çıkan kullanım yeriyle ilgili değerlendirmeler ve kullanım yerinin tanımı yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Noktalama işaretleri, yay ayraç, yay ayraçın yeni kullanım yeri.

THE NEW PLACE OF USE OF PARENTHESES

ABSTRACT

Punctuation which was first used by İbrahim Şinasi in our literature has changed over time. A new usage of parentheses has recently appeared. In the first part of this article the usages of the parentheses which are mentioned in “Spelling Book” published by Turkish Language Society are examined. In the second part of the article, the examples of the new usage of parentheses are given from different text types. In the last part, the new usage is defined and evaluated.

Key Words: Punctuation marks, parentheses, new usage of parentheses.

---

*MAH, Erciyes Üniversitesi, Yeni Türk Dili Anabilim Dalı, ukalayci@gmail.com.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

A. Yay Ayraç İşaretinin Kullanım Yerleri

Farklı kişi ve kurumların yazım kılavuzu hazırladığı bilinmektedir. Bununla birlikte herkesin uyması gereken ortak yazım kılavuzu devletin bir kurumu olan Türk Dil Kurumunun hazırladığı yazım kılavuzudur. Bu yazım kılavuzu her yeni baskısında bir takım düzenlemeler yaparak ihtiyacı karşılamaya çalışır.

Yazım kılavuzunda noktalama işaretlerinin nerelerde kullanılacağı örneklerle açıklanmıştır. Yay ayraç işaretinin kullanıldığı yerler Türk Dil Kurumunun hazırladığı kılavuzda şu şekilde sıralanıp örneklendiriliyor:

“Yay Ayraç (( ))

1. Cümlenin yapısıyla doğrudan doğruya ilgili olmayan açıklamalar için kullanılır:

Anadolu kentlerini, köylerini (Köy sözünü de çekinerek yazıyorum.) gezsek bile görmek için değil, kendimizi göstermek için geyiyoruz. (Nurullah Ataç)

Uyarı: Yay ayraç içinde bulunan özel isimler ve yargı bildiren anlatımlar büyük harfle başlar ve sonuna uygun noktalama işareti getirilir.

Uyarı: Hakkında açıklama yapılan söze ait ek, ayraç kapandıktan sonra yazılır:

Yunus Emre (1240?- 1320)'nin...

2. Tiyatro eserlerinde ve senaryolarda konuşanın hareketlerini, durumunu açıklamak ve göstermek için kullanılır:

İhtiyar – (Yavaş yavaş Kaymakama yaklaşır.) Ne oluyor beyefendi? Allah rızası için bana da anlatın... (Reşat Nuri Güntekin)

3. Alıntıların aktarıldığı eseri veya yazarı göstermek için kullanılır:

Cihanın tarihi, vatanı uğruna senin kadar uğraşan, kanını döken bir millet daha gösteremez. Senin kadar kimse kendi vatanına sahip olmaya hak kazanmamıştır. Bu vatan ya senindir, ya kimsenin.

(Ahmet Hikmet Müftüoğlu)

Eşin var, aşyanın var, baharın var ki beklerdin

Kıyametler koparmak neydi ey bülbül, nedir derdin?

(Mehmet Akif Ersoy)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

4. Alıntılarda, başta, ortada ve sonda alınmayan kelime ve bölümlerin yerine konulan üç nokta, yay ayraç içine alınabilir.

5. Bir söze alay, kinaye veya küçümseme anlamı kazandırmak için kullanılan ünlem işareti yay ayraç içine alınır.

6. Bir bilginin şüpheyle karşılandığını veya kesin olmadığını göstermek için kullanılan soru işareti yay ayraç içine alınır.

7. Bir yazının maddelerini gösteren sayı ve harflerden sonra kapama ayraç konur:

I) 1) A) a)
II) 2) B) b)”¹

Diğer yazım kılavuzlarında da bundan farklı bir kullanıma şahit olunmamıştır. Pek çok yazım kılavuzu Türk Dil Kurumunun kılavuzunu taklit etmekte hatta onu kısaltarak yayımlamaktadır.²

B. Yay Ayraç İşaretinin Yeni Kullanımı

Noktalama işaretlerinin zamanla kullanım yerleri değişebilmekte ve yeni kullanımları ortaya çıkabilmektedir. “Örnek olarak 1933 yılında Dr. Memduh Necdet tarafından yayımlanmış olan Gazinin Yolu adlı kitapta Atatürk için kullanılan Gazi kelimesi ‘Gazinin Yolu’ biçiminde kesmesiz yazılmıştır.”³

Yay ayraçının mevcut kullanım yerlerinin yanında son yıllarda yeni bir kullanım yeri ortaya çıkmıştır. Aşağıda yay ayraç işaretinin sekizinci kullanım yeri olduğunu iddia ettiğimiz kullanıma on beş ayrı örnek verilmiştir:

1. “Yan anlam ise, bu temel anlama bağlı olarak zaman içinde ortaya çıkan diğer anlam(lar)dır.”⁴

2. “Enis Batur ‘İki Hoca Arasından’ başlıklı yazısında, ‘Nasreddin Hoca’yı böyle bilmezdik’ şeklinde gelen itirazların başı çektiği sansürcü yaklaşımı eleştirir ve bunu ‘halk kaynaklı bir

¹ Yazım Kılavuzu, TDK, Ankara 2008, s. 45.

² Mehmet Turgut, *İmlâ Kılavuzu*, Bilgi Başarı Yayınları, İstanbul 2005, s. 28-29.

³ Hamza Zülfikar, “Kesme İşaretinin Kullanımında Dünden Bugüne Yaşanan Gelişmeler” *Türk Dili*, S 691, Temmuz 2009, s. 35.

⁴ Erdoğan Boz, “Çağdaş Türkçe Sözlüklerde Çokanlamlı Madde Başlarındaki Anlamların Sıralanma Sorunu: ‘Klasik’ Örneği” C 4/8, *Turkish Studies*, Sonbahar 2009, s. 147.

bilgeliğin halkı korumak, kendinden korumak için törpülenme(si)' çabası olarak değerlendirir.”⁵

3. “Fuzûlî(nin) sözleri yümn-i na'tünden, ebr-i nisândan lü'lü-i şeh-vâra dönen su tek, güher olmuş.”⁶

4. “Estetik Eğitil(e)memişlik”⁷

5. “Kimliğinizde kaybettiğinizde yapma(ma)nız gerekenler!”⁸

6. “İnananlar, Yahudiler, Sabiler ve Hristiyanlar(dan) Allah'a ve ahiret gününe inanan ve iyi işler yapanlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir.”⁹

7. “Peripatetic (peripettik) adj. (ally) gezen, gezgin(ci).”¹⁰

8. “wither... sararıp sol(dur)mak, kuru(t)mak, çürü(t)mek.”¹¹

9. “Manevra yap(tır)mak.”¹²

10. “... varlığı inkâr edil(e)meyen belgeleri hazırlayanlara değil ...”¹³

11. “Biraz da bu yüzden ... salona gel(e)memiş.”¹⁴

12. “Dedeleriniz Posof'tan hangi tarihte ve niçin göç etmişler? Nerelere ve nasıl yerleş(tiril)mişler?”¹⁵

13. “Mesaj(lar) silindi.”¹⁶

⁵ Başak Öztürk Bitik, Fıkra Türünde "Kirlenmeye" Müdahale Ve İdealleştirilen Fıkra Tipinde Arasözlerin İzi: Temelli Fıkralar, **Millî Folklor**, Sayı: 75, Güz 2007 s. 73.

⁶ Metin Akar, **Su Kasidesi Şerhi**, TDVY, Ankara 1994, s. 91.

⁷ **Artist Modern Dergisi**, Aralık 2008, s.94.

⁸ **Cumartesi Zaman**, 20 Şubat 2010, S 221, s.1.

⁹ Süleyman Ateş, **Kur'an-ı Kerim Tefsiri**, Nisa Suresi 36. Ayet, Milliyet Yayınları, İstanbul 1995, s. 614.

¹⁰ Resuhi Akdimken, **Langenscheidt Standart English Dictionary English-Turkish, Turkish- English**, İnkılâp, İstanbul 2010, s. 387.

¹¹ Önder Renkliydırım, **Best Chambers Student's Dictionary (Öğrenci Sözlüğü)**, Best Publishing, İstanbul 2003, s. 761.

¹² M. Burhan Oflaz, Learnword v2.5: KPDS ve ÜDS sınavlarında en sık kullanılan kelimeler için kolay öğrenme programı 2005.

¹³ İhsan Dağı, “Vicdansızlar kimler?” **Zaman**, 26.01.2010.

¹⁴ Ekrem Dumanlı, “Savaş ve Barış Arasında Sıkışan Parti: CHP” **Zaman**, 09.03.2010, s. 20.

¹⁵ Ünal Kalaycı, “Muhaceretten Sayfalar: Kahramanmaraş'ta Yaşayan Posoflular” **Bizim Ahıska**, S: 17, Kış 2010, s. 21.

¹⁶ Uzantısı mynet.com olan internet adreslerinden posta silerken elmek programının üst kısmında çıkan yazı.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

14. “Kendine/ bir/gül(ü)ver...”¹⁷

15. “Filistin hiç bu kadar acı(t)mamıştı.”¹⁸

C. Ayraç İşaretinin Yeni Kullanım Yeri ve Tanımı

1. Dipnotlardan da anlaşılacağı gibi verilen örneklerde yay ayraç bilimsel makalede (2), kitapta, değişik gazete ve dergi başlıklarında (2), Kur’an-ı Kerim tefsirinde, İngilizce-Türkçe sözlüklerde (2), İngilizce kelime ezberleme programında, köşe yazılarında (2), dergideki bir mülakatta, elektronik posta programında, şiirde ve durak ilanında geçmektedir.

Sadece bu örneklere bakarak bile bu kullanımın yazı dünyasının her alanında görüldüğünü söylemek mümkündür.

2. Bu kullanımın dilimiz açısından doğru olup olmadığı sorgulanabilir. Cümle içerisinde yay ayraç açılarak bir kelime, kelime öbeği ya da cümleyi yazmak nasıl yanlış sayılmıyorsa bir kelime içerisinde yay ayraç açarak bir ya da birkaç ek yazmak da yanlış olmamalıdır.

3. Olaya bir de bu kullanım yerinin dilimiz için bir katkı sağlayıp sağlamayacağı açısından bakılmalıdır. Bir defa bu kullanım sayesinde aynı kökten türemiş iki ayrı kelime ile ifade edilecek şey, tek kelime üzerinde gösterilebilmektedir. Dilde tasarrufluk ilkesi nedeniyle bu kullanımın kısa sürede yaygınlaşacağı da söylenebilir. Aynı zamanda bu kullanımın cümlelere etkileyicilik kattığı da görülmektedir.

4. Türk Dil Kurumu ülkemizde yaşanan dil kavgasından sonra politikasını toplumun arkasından gelip tespit yapmak olarak belirlemiştir. Kurum, toplumun önünden gidip bir takım kurallar belirlemenin bir dayatma olacağı görüşündedir. Bu açıdan bakılınca da toplumda parantezin bu kullanımının yeterince kabul gördüğü ve tespit edilme zamanının geldiği söylenebilir. Altıncı örnek kullanımda gösterilen dipnot kaynağının yayım tarihi 1995’tir. Yani en az on beş yıldır böyle bir kullanım vardır. Yine aynı kaynakta bu kullanımın onlarca örneğini de görmek mümkündür. Bu kullanım bir ihtiyaçtan doğmuş ve yeterince yaygınlaşmıştır. Dolayısıyla gelecekte hazırlanacak yazım kılavuzunda yay ayraç bu kullanımına da yer verilmelidir.

¹⁷ <http://www.yilmazodabasi.com.tr>

¹⁸ 21.01.2009 tarihinde Kahramanmaraş’ta bir otobüs durağının camında yer alan posterdeki yazıdır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

5. Yay ayracın yeni kullanım yeri şöyle tanımlanabilir:

Metni yazan kişi bir harfi veya bir yapım ya da çekim ekini yay işareti içine alarak, yazdığı cümlenin iki farklı şekilde okunabileceğini/anlaşılabilirliğini, okunması/anlaşılması gerektiğini göstermek üzere kullanılır.

KAYNAKÇA

- AKAR Metin, **Su Kasidesi Şerhi**, TDVY, Ankara 1994, s. 91.
- AKDİKMEN Resuhi, **Langenscheidt Standart English Dictionary English-Turkish**, Turkish- English, İnkılâp, İstanbul, 2010, s. 387.
- ATEŞ Süleyman, **Kur'an-ı Kerim Tefsiri**, Nisa Suresi 36. Ayet, Milliyet Yayınları, İstanbul 1995, s. 614.
- BOZ Erdoğan, "Çağdaş Türkçe Sözlüklerde Çokanlamlı Madde Başlarındaki Anlamların Sıralanma Sorunu: 'Klasik' Örneği" C 4/8, **Turkish Studies**, Sonbahar 2009, s. 147.
- DAĞI İhsan, "Vicdansızlar kimler?" **Zaman**, 26.01.2010.
- DUMANLI Ekrem, "Savaş ve Barış Arasında Sıkışan Parti: CHP" **Zaman**, 09.03.2010, s. 20.
- KALAYCI Ünal, "Muhaceretten Sayfalar: Kahramanmaraş'ta Yaşayan Posoflular" **Bizim Ahıska**, S: 17, Kış 2010.
- OFLAZ, M. Burhan, Learnword v2.5: KPDS ve ÜDS sınavlarında en sık kullanılan kelimeler için kolay öğrenme programı. 2005.
- ÖZTÜRK BİTİK Başak, Fıkra Türünde "Kirlenmeye" Müdahale Ve İdealleştirilen Fıkra Tipinde Arasözlerin İzi: Temelli Fıkralar **Millî Folklor**, Sayı 75, Güz 2007 s. 73.
- RENKLİYILDIRIM Önder, **Best Chambers Student's Dictionary (Öğrenci Sözlüğü)**, Best Publishing, İstanbul 2003, s. 761.
- TURGUT Mehmet, **İmlâ Kılavuzu**, Bilgi Başarı Yayınları, İstanbul 2005, s. 28-29.
- ZÜLFİKAR, Hamza, "Kesme İşaretinin Kullanımında Dünden Bugüne Yaşanan Gelişmeler" **Türk Dili**, S 691, Temmuz 2009, s. 35.
- Artist Modern Dergisi**, Aralık 2008, s. 94.
- Cumartesi Zaman**, 20 Şubat 2010, S: 221, s.1.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 5/2 Spring 2010*

Yazım Kılavuzu, TDK, Ankara 2008.

Uzantısı mynet.com olan internet adreslerinden posta silerken elmek programının üst kısmında çıkan yazı.

21.01.2009 tarihinde Kahramanmaraş'ta bir otobüs durağının camında yer alan poster.

<http://www.yilmazodabasi.com.tr>